

ТИМОФЄЄВА Л. Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права

НЕЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ПРОЯВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ

*Не в жорстокості, а в неминучості покарання є один
з найбільш ефективних способів попередити злочини.*

Ч. Беккарія

Кримінальний кодекс України (далі — КК) передбачає випадки звільнити від кримінальної відповідальності (далі ЗвКВ) (ст. ст. 45–49, 87, ч. 1 ст. 97, 106 КК), спеціальні види ЗвКВ, передбачені Особливою частиною КК і випадки, коли відповідно до КК вона взагалі неможлива: ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 19, ст. 22, ст. ст. 36–43, 74–86, 104, 105, 107 КК, а також випадки, коли особа не підлягає такій відповідальності (ч. 2 ст. 385, ч. 2 ст. 396 КК). ЗвКВ є проявом реалізації принципу гуманізму (далі ПГ) в кримінальному праві.

Окремі аспекти ЗвКВ досліджували: Л. В. Багрій-Шахматов, Ю. В. Баулін, В. О. Туляков, В. Д. Філімонов тощо. Ряд вчених досліджують окремі аспекти ПГ: В. О. Гацелюк, С. Г. Келіна, Ю. Ю. Коломієць-Капустіна, В. В. Мальцев, М. І. Хавронюк, М. В. Ююкіна та інші вчені. Але є і випадки незастосування заходів кримінально-правового характеру (далі ЗКПХ), на що в роботах вчених не акцентувалась увага, що і обумовлює *актуальність теми дослідження*.

Якщо особа вчиняє злочин, то цього неможна змінити. Особа ЗвКВ на підставі позитивних змін в посткримінальній поведінці. Внаслідок цього особа не є суспільно-небезпечною. 14.05.2010 року засуджена С., у якої є малолітня дитина 2011 року народження за ч. 1 ст. 185 КК України *до 80 годин громадських робіт* 16.03.2010 року С. ухилилась від призначеного судом покарання, чим скоїла злочин передбачений ч. 2 ст. 389 КК. Жодне з покарань, передбачених санкцією ч. 2 ст. 389 КК (обмеження волі та арешт) не можна застосувати до жінки з дитиною до 7 років за ч. 3 ст. 60, ч. 3 ст. 61 КК. Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України (далі ППВСУ) від 24.10.2003 року «Про практику призначення судами кримінального покарання», суд не вправі перейти до більш м'якого виду покарання у випадках, коли санкцією закону, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. С. за ст. 389 ч. 2 КК звільнена від покарання (Вирок Білогірського районного суду від 18.01.2011 року АР Крим. — Справа № 1–27/11 [URL]: <http://pravoscope.com/act-virok-1-27-11-kurtlushayev-m-i-14-02-2011-zlochini-proti-pravosuddya-usogo-z-nix-s>),

але не вказано на якій підставі. *Це яскравий приклад* незастосування ЗКПХ, тобто відсутність можливості реалізувати форми КВ, реалізувати ЗКПХ, заходи заохочення тощо. В Російській Федерації (далі РФ) щодо аналогічних діянь виділяють поняття *«незлочинної кримінально-протиправної поведінки засуджених»* (Антонов Т. Г. Правовая природа неприступного уголовно-противоправного поведения и его последствий [URL]: <http://cyberleninka.ru/article/n/pravovaya-priroda-neprestupnogo-ugolovno-protivopravnogo-povedeniya-i-ego-posledstviy#ixzz2chQbFHKM>) за злісне ухилення від відбування виправних та обов'язкових робіт, сплати штрафу та інше, тому що таку поведінку в КК РФ не передбачено як злочинну, на відміну від КК України.

ППВСУ розширює тлумачення поняття ЗвКВ, адже розглянута підстава не закріплена в КК України, що знаходиться в колізії з положенням про заборону аналогії кримінального закону, адже в КК немає поняття незастосування ЗКПХ та не передбачено правил призначення покарання у разі неможливості застосувати ЗКПХ у зв'язку зі станом чи віком особи яка його вчинила. Простежується абалансованість реалізації ПГ щодо потерпілого та суспільства. Виникає колізія між ч. 3 ст. 61 КК та ст. 79 КК. Стаття 61 КК передбачає, що обмеження волі до жінки з дитиною до 14 років застосувати не можна, а ст. 79 КК передбачає, що таке трапляється. Та в таких випадках, коли призначили покарання у виді обмеження волі, суд може (не зобов'язаний, а може) звільнити від відбування цього покарання. Подолати колізію можливо шляхом внесення змін до законодавства або на підставі колізійних правил.

Підхід, передбачений статтею 79 КК, як видається, є більш прийнятним, адже певним чином попереджує вчинення особою нового злочину. Передбачені певні гарантії щодо виконання цього покарання у разі порушення умов ЗвКВ. Суд може покладати на засуджену обов'язки. Після закінчення іспитового строку, залежно від поведінки засудженої, суд або звільняє її від покарання або направляє для відбування покарання. Якщо КК передбачає заходи заохочення до жінок з дітьми до певного віку, то не через те, що їм можна вчиняти злочини, а через те, що необхідно виховувати дитину. Якщо жінка не виконує суспільно-корисних функцій матері дитини, то повинна відбутися призначене покарання. В такому положенні реалізується ПГ щодо потерпілих, суспільства, третіх осіб, держави.

Через деякий час С. знову вчинила аналогічний злочин. За станом на 22.04.2014 року відбуває покарання за ст. ст. 185 ч. 2, 185 ч. 3, 70 ч. 1 КК у виді позбавлення волі строком на 3 роки 5 днів (покарання також було пом'якшено). Надмірна м'якість розбещує. Заохочувальні норми застосовують, посилаючись тільки на формальні права, так як формальних обмежень не передбачено.

При реалізації ПГ важливо розглядати не тільки межу ЗКПХ, але й межу самого гуманізму. Як кара може бути доцільною та недоцільною,

так і гуманізм. Його реалізація також пов'язана з характеристиками суспільної безпеки не тільки діяння (умова, яку вже не можна змінити), але й характеристик суспільної безпеки особи та суспільної безпеки місця (вплив колективу осіб, кризова обстановка, вимушеність вчинити певне діяння). Як надмірна жорстокість КВ, так і надмірна беззастережна м'якість (як зараз) призводить до обурення суспільства, потерпілих, спадання авторитету держави, втрати віри в безпеку.

Висновки. Якщо Ч. Беккарія, наголошував на неминучість покарання, то в сучасних умовах є необхідність відстоювати неминучість ЗКПХ. ЗвКВ — прояв реалізації ПГ в кримінальному праві. Але незастосування ЗКПХ не можна розглядати як прояв ПГ, це прогалина закону, яку необхідно усувати. Для того є декілька шляхів. В санкції ч. 2 ст. 389 КК України можна передбачити альтернативне покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років для того, щоб на діяння всіх осіб, які скоїли злочин, незалежно від їх соціального статусу, можна було б відреагувати застосуванням ЗКПХ. Необхідно формалізувати правила застосування заохочувальних норм, враховуючи ознаку суспільної небезпечності особи. Якщо, особа вже вчиняла злочин, за який була ЗвКВ, то при вчиненні нового злочину слід було б обмежити таку можливість. *За рахунок цього, в тому числі, досягається баланс в реалізації ПГ щодо суб'єктів кримінальних правовідносин.*

ЗАГОДІРЕНКО П. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права

ПРАВОВА ПРИРОДА СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ

Відносно того чи іншого явища можна говорити про різні аспекти його природи (соціальна природа, економічна, етична, політична, права і т. д.).

Досить часто в теорії кримінального права, вживається термін «правова природа» в прив'язці до того чи іншого правового явища. Зручність використання даної категорії і універсальність випадків, коли вона може бути вжита, як правило, відсувають на другий план питання про змістовне навантаження та значення цього поняття.

У більшості випадків «правова природа» сприймається як «дане», без аналізу її сутності (в первісному значенні як «що вийшов з права»). А тому нерідко адекватність використання даного словосполучення в науковому обігу виявляється досить сумнівним. Термін набув характеру